

Μάθημα 35ο

Ἡ δημιουργία τῆς γυναίκας (Α΄)

Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός· οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν.»¹ Καὶ εἶπε ὁ Κύριος ὁ Θεός· Δέν εἶναι καλὸ πρᾶγμα νά εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνος του· πρέπει νά δημιουργήσουμε καὶ κάποιον ὅμοιο μέ ἐκεῖνον, πού νά εἶναι βοηθός του.

Βεβαίως, γιὰ τὴ δημιουργία τῆς γυναίκας ἤδη μιλήσαμε, παιδιά, ὅταν πιό μπροστά τό ἱερό κείμενο μᾶς ἔλεγε ὅτι ὁ Θεός «ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς»². Αὐτό, ἂν θυμόσαστε, τό ἀναλύσαμε πέρυσι, στά περσινά μας μαθήματα.³ Ἐδῶ, ὅπως τό καταγράφει ἡ Ἀγία Γραφή, δέν πρόκειται βεβαίως νά μᾶς ξαναπεῖ γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἔρχεται νά μᾶς περιγράψει μέ λεπτομερὴ τρόπο τὴν δημιουργία τῆς γυναίκας, καὶ ἀκριβῶς αὐτό εἶναι τό ἐνδιαφέρον.

Δηλαδή λέει ἐκεῖ ὅτι ὁ Θεός ἔκανε τὸν ἄνδρα καὶ

1. Γέν. 2, 18.

2. Γέν. 1, 27.

3. Βλ. Ἡ Γένεσις, Τόμος Β΄, Μάθημα 15ο, ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Κομνηνείου, Στόμιον Λαρίσης 2018, σ. 69 κ.ἐ.

τή γυναίκα· ἔκανε τόν ἄνθρωπο, ἄνδρα καί γυναίκα. Αὐτό σημαίνει ὅτι καί ἡ γυναίκα καί ὁ ἄνδρας εἶναι ἄνθρωποι. Πῶς ἔγινε ὁμως ἡ γυναίκα, αὐτό δέν μᾶς τό εἶχε περιγράψει· μᾶς εἶπε μόνο γιά τόν Ἀδάμ, ὅτι ὁ Θεός πῆρε χῶμα ἀπό τή γῆ. Θυμόσαστε πού εἶχαμε πεῖ πέρυσι ὅτι ἡ σωματική κατασκευή τοῦ Ἀδάμ δέν ἀποτελεῖται παρὰ ἀπό ὕλικά πού συναντοῦμε μέσα στή δημιουργία.⁴ Ἀλλά καί ἡ ψυχή του εἶναι ἀποτέλεσμα ἰδιαιτέρας δημιουργικῆς πράξεως, κτίσμα ὁμως· ὁ Θεός «ἐνεφύσησε» καί ἔκανε τόν πρῶτο ἄνθρωπο.⁵

Ἡ Εὐα ὁμως πῶς ἔγινε, ἀφοῦ δημιουργήθηκε ἐκ τῶν ὑστέρων; Αὐτό, ὅπως σᾶς ἐξήγησα, ἔρχεται τώρα νά μᾶς τό περιγράψει ἡ Ἁγία Γραφή.

Πάντως, ὅταν λέει ἐδῶ εἶπε ὁ Θεός· δέν εἶναι καλό νά εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνος του· ἄς δημιουργήσουμε σ' αὐτόν βοηθό, πού νά εἶναι ὁμοιος μέ τόν Ἀδάμ, δείχνει ὅτι πάλι ὁ Θεός ἀποφασίζει γιά τήν γυναίκα, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε ἀποφασίσει καί γιά τόν Ἀδάμ. Μέ ἄλλα λόγια, βλέπουμε ὅτι λέει κι ἐδῶ τό «ποιήσωμεν». Ὅπως τό εἶπε γιά τόν ἄνδρα, τό λέει τώρα καί γιά τήν γυναίκα· «ποιήσωμεν»!

Ἐξηγούσαμε πέρυσι ὅτι ὁ Ἀδάμ εἶναι δημιούργημα καί τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἀλλά ἐδῶ τώρα τί λέει; ὅτι καί ἡ γυναίκα εἶναι δημιούργημα καί τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Βεβαίως, ὅταν ὁ Θεός δημιουργεῖ, δέν δημιουργεῖ μόνο ὁ Πατήρ ἢ μόνο ὁ Υἱός ἢ μόνο τό Πνεῦμα τό Ἅγιο· καί τά τρία πρόσωπα δημιουργοῦν, ἐπειδή ὁ Θεός

4. Βλ. *Ἡ Γένεσις, Τόμος Β΄, Μάθημα 21ο*, ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Κοινηνείου, Στόμιον Λαρίσης 2018, σ. 230 κ.έ.

5. Βλ. *Ἡ Γένεσις, Τόμος Β΄, Μαθήματα 23ο καί 24ο*.

εἶναι μία οὐσία, εἶναι ἕνας. Ἔτσι, χρησιμοποιεῖ τό ρῆμα «ποιήσωμεν», σέ πληθυντικό ἀριθμό, τόσο διότι θέλει νά δείξει καί νά παρουσιάσει τό τριαδικόν τῆς Θεότητος, τό ὁποῖο θά κατανοηθεῖ καί θά ἀποκαλυφθεῖ στήν Καινή Διαθήκη, ὅσο καί διότι θέλει νά δείξει τήν τιμητική κατασκευή τῆς γυναίκας, πού εἶναι ἴσης ἀξίας μέ τήν τιμητική κατασκευή τοῦ ἀνδρα.⁶

Γι' αὐτό, λέει ἐδῶ ὁ ἱερός Χρυσόστομος: «ἵνα μάθῃ ὁ Ἀδάμ ὅτι ὁμότιμον αὐτῷ τὸ ζῶον μέλλει εἶναι τὸ διαπλαττόμενον». Ἐδῶ ζῶον εἶναι ἡ γυναίκα: ζῶον μέ τήν ἔννοια ζωντανό ὄν, ὅτι ἔχει ζωή· ὅχι ὅτι εἶναι ζῶο, κτῆνος. Νά μάθει ὁ Ἀδάμ δηλαδή ὅτι ἡ γυναίκα εἶναι

6. Τήν πατερική τριαδολογική ἐρμηνεία τοῦ «ποιήσωμεν» συναντοῦμε σέ ἕνα πλῆθος πατερικῶν ὑπομνημάτων. Βλ. Μ. Βασιλείου, *Περὶ τῆς ἀνθρώπου κατασκευῆς*, Α', PG 30, 13B: «Νῦν μέντοι ποιήσωμεν, ἵνα γνωρίσῃς Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα», καί στό *Εἰς τὴν Ἑξαήμερον*, ὁμιλ. Θ', PG 29, 205ABC. Θεοδωρήτου, *Εἰς τὰ ἄπορα τῆς Θείας Γραφῆς κατ' ἐκλογὴν*, PG 80, 101: «Ὀλιγάκις δὲ πληθυντικῶς τὴν διάλεξιν σχηματίζει, τῶν τῆς Τριάδος προσώπων ἐμφαίνοντο τὸν ἀριθμόν». Ἀγ. Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τῆς Γραφῆς ῥήματα ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν*, Α', PG 44, 260BC: «Οὐκ εἶπεν "ποιήσον", ἀλλὰ "ποιήσωμεν ἄνθρωπον", ἵνα νοήσῃς τὴν δεσποτείαν, ἵνα μὴ τὸν Πατέρα ἐπιγινώσκων, τὸν Υἱὸν ἀγνοῇς. ἵνα εἰδῇς ὅτι Πατὴρ ἐποίησε δι' Υἱοῦ καὶ Υἱὸς ἐκτίσατο πατρὶ ὀφείλει». Ἀγ. Ἰωάννου Χρυσόστομου, *Εἰς τὴν Γένεσιν*, Ὅμιλ. Η', PG 53, 93, καί στό PG 53, 71: «Οὐδὲ γὰρ προστακτικῶς εἶπε ποίησον, ὥς ὑποδεστέρω ἢ ὥς ἐλάττονι κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἰσοτιμίας ποιήσωμεν». Ἀγ. Θεοφίλου Ἀντιοχείας, *Πρὸς Αὐτόλυκον*, 2, PG 6, 1081: «Οὐκ ἄλλω δέ τι εἶρηκε ποιήσωμεν, ἀλλὰ τῷ ἑαυτοῦ Λόγῳ καὶ τῇ ἑαυτοῦ Σοφίᾳ». Θεοδωρήτου Κύρου, *Εἰς τὰ ἄπορα τῆς Θείας Γραφῆς κατ' ἐκλογὴν*, PG 80, 101C. Βασιλείου Σελευκείας, *Εἰς τὸν Ἀδάμ*, Λόγος Β', PG 85, 44C. Μ. Ἀθανασίου, *Λόγος κατὰ Ἑλλήνων*, 46, PG 25, 93. κ.ἀ.

ομότιμη μέ τόν ἴδιο· εἶναι τῆς ἴδιας τιμῆς, τῆς ἴδιας ἀξίας. «*Διὰ τοῦτο καθάπερ ἐπ' αὐτοῦ ἔλεγε, Ποιήσωμεν, οὕτω καὶ νῦν φησι, Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν*»⁷. Ὅπως τότε ἔλεγε νά κάνουμε, ἔτσι καὶ τώρα λέει νά κάνουμε, καί στὸν Ἀδάμ καὶ στὴν Εὐα.

Τί λέει ἐδῶ ὁ Θεός; Ὁ Θεός λέει ὅτι δέν εἶναι καλὸ ὁ ἄνθρωπος νά εἶναι μόνος. Τί σημαίνει αὐτό;

Ἐδῶ θά ἤθελα νά προσέξετε.

Ἐδῶ ὑπῆρχε ἡ ἀνάγκη στὸν ἄνθρωπο, στὸν Ἀδάμ, νά ἔχει μία ὁμοειδῆ κοινωνία· δηλαδή ὁ ἄνθρωπος νά ἔχει μία κοινωνία μέ κάποιον ἄλλον ἄνθρωπο.

Βέβαια, ὁ Ἀδάμ εἶχε μία κοινωνία μέ τόν Θεό· ἀλλά αὐτή ἡ κοινωνία ἦταν ἄλλης διαστάσεως. Φυσικά ὁ ἄνθρωπος, γενικά, θά ἔχει κοινωνία μέ τόν Θεό, ὅπως καὶ ὁ Θεός μέ τόν ἄνθρωπο. Αὐτό ὅμως φαίνεται ὅτι δέν εἶναι ἐπαρκές γιὰ τόν ἄνθρωπο. Βεβαίως, τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἀγίας Τριάδος ἔχουν κοινωνία μεταξύ τους. Ἀλλά, ἐάν ἔχει κοινωνία ὁ Πατήρ μέ τόν Υἱό, καὶ ὁ Υἱός μέ τό Πνεῦμα τό Ἅγιο, τὰ πρόσωπα αὐτά εἶναι ὁμότιμα· εἶναι Θεός ὁ Πατήρ, Θεός καὶ ὁ Υἱός, Θεός καὶ τό Πνεῦμα τό Ἅγιο. Ἡ κοινωνία τους λοιπόν εἶναι κοινωνία ὁμοειδῆς καὶ ὁμότιμος, ἐπειδὴ καὶ τὰ τρία πρόσωπα εἶναι Θεότητα.⁸

Θά μπορούσαμε λοιπόν νά ποῦμε ὅτι ὁ Ἀδάμ δέν θά εἶχε καὶ πάρα πολλή ἄνεση στὴν κοινωνία του μέ

7. *Εἰς τὴν Γένεσιν*, Ὀμιλία ιδ', PG 53, 116, 11-15.

8. Βλ. μεγ. Βασιλείου, Ἐπιστολή 38,4, PG 32, 332D-333A: «*Οὐ γὰρ ἐστιν ἐπινοῆσαι τομὴν ἢ διαίρεσιν κατ' οὐδένα τρόπον, ὥς ἢ Υἱὸν χωρὶς Πατρὸς νοηθῆναι, ἢ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ διαζευχθῆναι· ἀλλὰ τις ἄρρητος καὶ ἀκατανόητος ἐν τούτοις καταλαμβάνεται καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἡ διάκρισις*».

τόν Θεό –όσο και ἂν μοιάζει αὐτό περίεργο– ὅση θά εἶχε στήν κοινωνία του μέ ἕναν ἄνθρωπο. Ἦταν ἀνάγκη λοιπόν νά ἔχει μία κοινωνία καί μέ ἕναν ἄνθρωπο. Μ' αὐτή τήν ἔννοια ὁ Θεός εἶπε ὅτι *δέν εἶναι καλό ὁ ἄνθρωπος νά εἶναι μόνος του*.

Αὐτό δείχνει ὅτι στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δέν θά εἶναι μόνο ἕνας ἄνθρωπος μέ τόν Θεό, ἀλλά ἐκεῖ θά εἶναι πολλοί ἄνθρωποι, θά εἶναι ὅλοι οἱ Ἅγιοι.

Ὑπάρχει μιὰ λαϊκή παροιμία πού λέει: *Μόνος σου; οὔτε στόν Παράδεισο!...* Δηλαδή, ὁ Παράδεισος δέν εἶναι Παράδεισος ὅταν εἶσαι μόνος σου, ἐνῶ ἡ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων εἶναι κάτι πού κάνει καί τόν τόπο ἀκόμη Παράδεισο.

Σημειώστε ὅτι στήν Κόλαση δέν θά ὑπάρχει κοινωνία. Δηλαδή οἱ κολασμένοι στήν Κόλαση δέν θά ἔχουν κοινωνία μεταξύ τους. Καί λέω δέν θά ἔχουν διότι ἀκόμη ἡ Κόλαση δέν ἐνεργεῖται, ἀφοῦ δέν ἔχει πάει κανείς ἀκόμη στήν Κόλαση. Καί στόν Ἅδη, ἂν θέλετε, δέν ὑπάρχει κοινωνία μεταξύ τῶν ψυχῶν. Ὅσες ψυχές εἶναι ἐκεῖ δέν δέχονται τή χάρη τοῦ Θεοῦ, τό φῶς τοῦ Θεοῦ, τή δόξα τοῦ Θεοῦ.

Εἶναι φοβερό πρᾶγμα, παιδιά, ἡ ἀπουσία αὐτῆς τῆς κοινωνίας! Ἀλλά στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ θά ὑπάρχει ἡ κοινωνία τῶν Ἁγίων μεταξύ τους, ἀλλά καί μέ τόν Θεό. Αὐτό ἔχει πάρα πολλή σημασία. Θά ὑπάρχει δηλαδή μιὰ κοινωνία ὀριζόντια καί κάθετη. Ὅπως ἀκριβῶς καί μέσα στήν Ἐκκλησία, ἔχουμε μία κοινωνία ὀριζόντια καί κάθετη.

Ποιά εἶναι ἡ ὀριζόντια; Εἶναι ἡ κοινωνία μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους. Καί ποιά εἶναι ἡ κάθετη; Εἶναι ἡ κοινωνία μέ τόν Θεό. Ποτέ δέν μπορεῖ νά πεῖ ὁ ἄν-

θρῶπος ἐγὼ θέλω νά ἔχω κοινωνία μόνο μέ τόν Θεό, καί δέν μ' ἐνδιαφέρει τί κάνουν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι. Αὐτό εἶναι ἔξω ἀπό τήν πραγματικότητα πού λέγεται Ἑκκλησία· διότι ἡ σωτηρία εἶναι μέσα στήν Ἑκκλησία. Καί ἀνάμεσα σέ ὅλα τά ἄλλα στοιχεῖα πού συνιστοῦν τή σωτηρία μας μέσα στήν Ἑκκλησία εἶναι καί αὐτό τό στοιχεῖο, ὅτι δέν μπορεῖς νά σωθεῖς μόνος σου· πρέπει νά σωθεῖς μαζί μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους, καί δέν μπορεῖς νά μήν ἔχεις κοινωνία μαζί τους.⁹

Θυμηθεῖτε ἀκόμη καί ἐκείνη τήν ἐρώτηση πού ἔκανε ὁ νομικός στόν Κύριο γιά τό ποιές εἶναι οἱ μεγάλες ἐντολές. Ὁ Κύριος τί εἶπε; «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου... καὶ τὸν πλησίον σου»¹⁰. Γιατί δέν εἶπε μόνο «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου» καί νά παραλείψει «καὶ τὸν πλησίον σου»; Διότι εἶναι δύο ἐντολές πού εἶναι σπουδαῖες· δέν μπορεῖ νά σταθεῖ ἡ μιά χωρὶς τήν ἄλλη.

Ὡστε λοιπόν, ὅταν ἐδῶ λέει ὁ Θεός ὅτι δέν εἶναι καλό πρᾶγμα ὁ ἄνθρωπος νά εἶναι μόνος, σημαίνει ὅτι ἔπρεπε νά ὑπάρξει κοινωνία ὁμοειδῆς στόν Ἀδάμ.

Ἔτσι, οἱ ἄνθρωποι πιά –ἡ πρώτη κοινωνία, ὁ Ἀδάμ καί ἡ Εὕα, καί τά παιδιά τους ἀργότερα, ἀλλά καί οἱ ἀπόγονοί τους– μαζί μέ τόν Θεό συνιστοῦν τήν Ἑκκλησία, συνιστοῦν τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό στό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως γράφει: «ἰδοὺ ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει μετ' αὐτῶν,

9. Γιά τόν ἀνθρωποκεντρισμό πού ἐπικρατεῖ στόν Παπισμό καί τήν ἀτομοκρατία στόν Προτεσταντισμό, σέ ἀντιδιαστολή πρὸς τήν Ὁρθοδοξία, βλ. ἀγ. Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι*, ἐκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 73.

10. *Ματθ.* 22, 34-40. *Λουκᾶ* 10, 26.

καὶ αὐτοὶ λαὸς αὐτοῦ ἔσονται, καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς μετ' αὐτῶν ἔσται»¹¹. Νά, ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μαζί μέ τούς ἀνθρώπους, καί θά κατοικήσει μαζί μέ αὐτούς, καί αὐτοὶ θά εἶναι λαὸς Του, καί ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς θά εἶναι μαζί τους.

Ὡστε βλέπουμε ἐδῶ, παιδιά, πολύ καθαρά ὅτι αὐτή ἡ κοινωνία ἦταν ἀναγκαιότητα.

Καί λέει στή συνέχεια: «ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν»¹². Ἄς δημιουργήσουμε γιά χάρη του βοηθό ὅμοιο μ' αὐτόν. Ἐδῶ, σ' αὐτήν τή φρασσοῦλα, μᾶς ἀναφέρει τά γνωρίσματα αὐτοῦ τοῦ νέου ὄντος, δηλαδή τῆς γυναίκας.¹³

Τί σημαίνει τό «κατ' αὐτόν»;

Σημαίνει ὅτι ἡ κατασκευὴ τῆς γυναίκας θά εἶναι σύμφωνα μέ τήν κατασκευὴ τοῦ Ἀδάμ· δηλαδή θά εἶναι καί ἡ γυναίκα πλήρης καί τέλειος ἄνθρωπος. Δέν θά ὑστερεῖ ἡ γυναίκα, ὡς δημιουργημα τοῦ Θεοῦ, ἐναντι τοῦ Ἀδάμ. Σέ τίποτα δέν θά ὑστερεῖ. Πλήρης καί τέλειος ἄνθρωπος θά εἶναι ἡ γυναίκα, αὐτό τό ὄν πού θά ἔκανε δίπλα στόν Ἀδάμ. Καί μάλιστα θά εἶναι «κατ'

11. Ἀποκ. 21, 3.

12. Γέν. 2, 18.

13. Πρῶτος σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι ἡ ἀλληλοβοήθεια τῶν συζύγων γιά τή θέωση· εἶναι ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ Θεὸς γιά τόν Ἀδάμ καί τήν Εὐά, «ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν». Αὐτό τό «κατ' αὐτόν» σημαίνει νά εἶναι ὅμοιος μέ τόν Ἀδάμ, δηλαδή ἄνθρωπος· ἀναμφισβήτητα θά μπορούσε νά κάνει καί ἓνα ζῶο πού νά ἐξυπηρετεῖ τόν Ἀδάμ. Ἀλλά λέει νά τόν κάνουμε νά εἶναι βοηθός. Σέ τί; Στό νά σωθοῦν καί νά θεωθοῦν. (π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, Τό μυστήριον τοῦ Γάμου, Ὁμιλία 4η, ἐκδ. Ἱερῶς Μονῆς Κοινηνείου, Στόμιον 2011, σ. 133.) Βλ. Α' Κορ. 7, 14, καί ἱεροῦ Χρυσόστομου, Εἰς Γένεσιν, Ὁμιλ. 15, PG 53, 122. Πρβλ. Παναγ. Τρεμπέλα, Δογματικὴ Γ', ἐκδ. Ὁ Σωτήρ, Ἀθήναι 1981, σ. 324.

αὐτόν», δηλαδή ἀπολύτως ὅμοια ὄντα. Ἀπολύτως! Ὁ ἄνδρας ἄνθρωπος, ἡ γυναίκα ἄνθρωπος.¹⁴

Βλέπετε πόσο ἐπιμένω στό σημεῖο αὐτό; Ἐπιμένω διότι μέσα στήν Ἱστορία ἔχουν γίνει καταχρήσεις. Κατάχρηση εἶναι νά θεωρεῖται ὅτι ἡ γυναίκα δέν εἶναι ἄνθρωπος. Στήν ἀρχαιότητα οἱ Λατίνοι θεωροῦσαν τή γυναίκα ἀντικείμενο, *res*, πράγμα!

Ἀλλά ὑπέρβαση καί ὑπερβολή εἶναι κι ἐκεῖνο πού ζοῦμε σήμερα, τό νά θέλει δηλαδή ἡ γυναίκα νά μοιάζει μέ τόν ἄνδρα παραπάνω ἀπό ἐκεῖνο πού ὁ Θεός ἔχει ὁρίσει! Καί νάί μέν ὁ ἄνδρας καί ἡ γυναίκα εἶναι ἰσότιμοι ἔναντι τοῦ Θεοῦ, ἀλλά αὐτό δέν σημαίνει ὅτι καί οἱ ρόλοι πού θά παίξουν εἶναι ἴδιοι· οἱ ρόλοι τους εἶναι διαφορετικοί.

Ἐπί παραδείγματι, ἐγώ εἶμαι ἱερέας, καί ἔχω νά παίξω ἕναν ρόλο –ἐπιτρέψτε μου νά τό πῶ μ' αὐτήν τήν ἔκφραση. Ὁ λαϊκός ἔχει μία ἄλλη θέση. Δέν σημαίνει μ' αὐτό ὅμως ὅτι ἐγώ καί ὁ λαϊκός δέν εἴμαστε ἄνθρωποι. Εἴμαστε μέν ἄνθρωποι, οἱ ρόλοι μας ὅμως εἶναι διαφορετικοί. Ὁ πατέρας ἄνθρωπος εἶναι, καί τό παιδί του ἄνθρωπος εἶναι· ἀλλά ὁ πατέρας ἔχει νά παίξει ἕναν ρόλο, τόν ρόλο τοῦ πατέρα· καί ἡ μάνα ἔχει ἕναν ἄλλον ρόλο, αὐτόν τῆς μάνας· ἀλλά καί τό παιδί ἔχει τόν ρόλο τοῦ παιδιοῦ.

Σήμερα ἡ γυναίκα, ἐπειδή πάσχει ἀπό ἕνα αἶσθημα μειονεκτικότητος –αὐτό πού καταστάλαξε μέσα της ἀπό τούς αἰῶνες, καί ὄχι ἀσφαλῶς ἀπό χριστιανική πη-

14. Ἡ ἀπόλυτη ἰσοτιμία ἀνδρός καί γυναικός πῆρε σάρκα καί ὁσῶτ' ἄν μόνο στόν χῶρο τῆς Ἐκκλησίας, βασισμένη στά λόγια τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «οὐκ ἔνι ἄρσεν καί θῆλυ· πάντες γάρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3, 28).

γή– νιώθει ότι ύστερεῖ ἔναντι τοῦ ἀνδρός, καί θέλει νά μιμηθεῖ τόν ἄνδρα σέ ρόλους πού δέν εἶναι δικοί της.

Τό νά θέλει νά βγαίνει ἔξω νά ἐργάζεται, αὐτό εἶναι μία ἀπόπειρα νά μιμηθεῖ τόν ἄνδρα. Ἐφθασε νά πεῖ ὅτι θά γίνει καί στρατιωτίνα καί χωροφυλακίνα!... Ναί, θά γίνει στρατιωτίνα καί χωροφυλακίνα, ἀλλά θά πρέπει νά κάνει καί μερικά πράγματα δύσκολα γιά τή φύση της, πού ἐκεῖ μετά ἡ γυναίκα... ὑποχωρεῖ, ὀπισθοχωρεῖ. Θά πρέπει νά φυλάξει σκοπιά, νά κινηθεῖ ὅπως οἱ ἄνδρες, νά σηκώσει βάρη καί τά λοιπά... Μά, οὔτε ὁ ρόλος της, οὔτε ἡ κατασκευή της εἶναι γι' αὐτά τά πράγματα. Δέν εἶναι ἡ κατασκευή της· πῶς νά τό κάνουμε; πῶς νά γίνει; Ἦ, αὐτό κάποιες γυναῖκες δέν μποροῦν νά τό ἀντιληφθοῦν.

Σᾶς τό λέω, καί σᾶς τό ἔχω πεῖ πολλές φορές, ὅτι κάποτε αὐτό θά πρέπει νά τό καταλάβετε, ἂν θέλετε νά λέγεστε χριστιανές κοπέλες.

Τί θά πεῖ βοηθός; Λέει: «ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν κατ' αὐτόν». Τί σημαίνει ὅτι θά γινόταν βοηθός στόν Ἀδάμ; Σέ τί βοηθός;

Αὐτό τό βοηθός, παιδιά, ἔχει τίς ἐξῆς σημασίες.

Βεβαίως, πρῶτα-πρῶτα, στό νά ὑπάρξει μία κοινωνία ἀνάμεσα στούς δύο αὐτούς ἀνθρώπους –ὅπως ἀκριβῶς μπορεῖ νά εἶναι καί δύο φίλοι τοῦ ἴδιου φύλου, δύο ἄνδρες ἢ δύο γυναῖκες, πού ἔχουν μία κοινωνία, μία φιλία. Αὕτῃ ἡ κοινωνία, ἄνδρα καί γυναῖκα, εἶναι σπουδαία, πάρα πολύ σπουδαία. Εἶναι, θά ἔλεγα, ἴσως τό πρῶτο σημεῖο καί τό κυριότατο αὐτῇ ἡ κοινωνία. Τά ἄλλα πού θά σᾶς πῶ πιό κάτω εἶναι σπουδαῖα, ἀλλά αὐτό ὅμως νομίζω ὅτι εἶναι τό σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα· νά ἔχουν μία κοινωνία.

Ἐδῶ ὅμως ὑπάρχει μία διαστροφή. Πάρα πολλοὶ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ ἴσως ἀπογοητεύθηκαν ἀπὸ ἄλλους ἀνθρώπους, θὰ ἠθελαν νὰ ζήσουν μία κοινωνία μέ τὰ ζῶα.¹⁵

Βλέπετε, συντηροῦν ἓνα σκυλάκι, μία γατούλα, καὶ τό φροντίζουν μάλιστα σέ τέτοιο βαθμό, πού εἶναι ἐξωφρενικό καί ἐξοργιστικό! Μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνας ἄνδρας, μία γυναίκα. Ἔχουν κλειδωμένη τήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ τους, δέν ἔχουν κοινωνία μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους, θέλουν νὰ εἶναι μόνοι τους, καί νὰ ἔχουν ἓνα σκυλάκι, νὰ τό ταΐζουν καί τό ποτίζουν πιό πολύ καί ἀπό ὅ,τι ἓνα μωρό παιδάκι! Καί ἂν ἀρρωστήσει... γιатρούς καί γιатρικά!

Ὑπάρχουν δέ καί κλινικές σκύλων –ἴσως νὰ τό ἔχετε ὑπόψη σας αὐτό τό πράγμα– καί εἰδικές τροφές καί εἰδικά ἄξεσουάρ –νὰ τό πῶ καί ἔτσι– κι ἄλλα πολλά! Μάλιστα, πολλές φορές βγάζουν περίπατο τὰ σκυλιά αὐτά, ἀγοράζουν ἀπό τό περίπτερο σοκολάτα... καί μπροστά στά μάτια τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, προκλητικότητας, θὰ δώσουν τή σοκολάτα στό σκυλί!

Αὐτοί οἱ ἄνθρωποι ζοῦν μία κοινωνία διαστροφῆς. Δέν σημαίνει βέβαια ὅτι καί μέ τὰ ζῶα δέν μπορούμε νὰ ἔχουμε μία κοινωνία· καί μ' αὐτά ἔχουμε κάποια κοινωνία. Μάλιστα ὁ ἀγαθός ἄνθρωπος αἰσθάνεται πολύ ὥραϊα καί μέ τὰ ζῶα. Ἄς τό ποῦμε, *μιλάει* μέ τὰ ζῶα ὁ ἄνθρωπος! Πῶς *μιλάει* μέ τὰ ζῶα; Νά, θὰ χαϊδέψει τόν σκύλο του, τήν κατσίκα του, τόν γάιδαρό του... Πῶς νὰ σᾶς τό πῶ...

15. Ἐδῶ πολύ ταιριάζει ἡ χαρακτηριστική φράση τοῦ Μενέλαου Λουντέμη, *Γνώρισα τούς ἀνθρώπους, καί ἀγάπησα τὰ ζῶα!*

Μάλιστα οί ἀγρότες, πού ζοῦν μέ τά ζωντανά τους, τά ἀγαποῦν πάρα πολύ. Ὁ τσοπάνης, γιά παράδειγμα, μέ τά πρόβατά του, μέ τίς κατσίκες του, ἔχει μιά κοινωνία. Βεβαίως δέν εἶναι μιά πλήρης καί τέλεια κοινωνία, ὅπως μιᾶμε τόση ὥρα, ἀλλά εἶναι ὅμως μιά κοινωνία.

Τό ἴδιο καί μέ τά πουλιά.

Ἀκόμη καί μέ τά φυτά μπορεῖ νά ἔχουμε μιά κοινωνία!

Ἄν ἔχουμε γλάστρες, παρατηροῦμε πῶς μεγαλώνουν τά λουλούδια. Ἔχετε πανσέδες; Ἀσφαλῶς θά ξέρετε τούς πανσέδες. Οἱ πανσέδες μοιάζουν σάν προσωπάκια. Ὅπως ἀνοίγουν καί σέ κοιτάζουν, εἶναι σάν νά σοῦ λένε *Καλημέρα!*¹⁶ Εἶναι μιά κοινωνία καί αὐτό, εἶναι μιά κάποια κοινωνία. Ἀλλά τό νά ἔχει κάποιος κοινωνία μόνο μέ τούς πανσέδες καί μέ τά λουλούδια ἢ μέ τούς παπαγάλους καί μέ τά καναρίνια, αὐτό εἶναι διαστροφή.

Ξέρετε ἐπίσης ὅτι κάποιοι ἐκκεντρικοί ἄνθρωποι κληροδοτοῦν χιλιάδες ἢ ἑκατομμύρια δολάρια στόν παπαγάλο τους, στή γάτα τους καί στόν σκύλο τους;... Τό ξέρετε αὐτό;... Αὐτό εἶναι διαστροφή, παιδιά!

Λοιπόν, πρῶτο σημεῖο· ἡ Εὐα ἔγινε *βοηθός κατ' αὐτόν* γιά νά ἀποτελεῖ μέ τόν Ἀδάμ κοινωνία.

Δεύτερο σημεῖο. Γιά ποιόν σκοπό ὁ Θεός ἔπλασε τόν Ἀδάμ; Γιά νά θεωθεῖ, δηλαδή νά ἀσκήσει τήν ἀρετή, ν' ἀνεβεῖ ψηλά στήν πνευματική ζωή καί νά φθάσει

16. Ὁ Κάρολος Λινναῖος (1707-1778), πατέρας τῆς Βοτανικῆς, συνήθιζε νά βγαίνει σπὴν ἐξοχή καί νά χαιρετᾷ τά ἀγριολούλουδα χτυπώντας τα τρυφερά μέ τό μπασιουνάκι του, λέγοντάς τα πῶς τόν ξεκούφαιναν μέ τίς φωνές τους!

στή θέωση. Ἡ Εὐα, ἀφοῦ ἦταν ἄνθρωπος, ἔπρεπε καί αὐτή νά φθάσει στή θέωση.

Ἀλλά ἡ Εὐα –ἐδῶ τώρα προσέξτε– ὀφείλε νά βοηθήσει τόν Ἀδάμ στόν σκοπό γιά τόν ὁποῖο πλάστηκε· ἀλλά τό ἴδιο καί ὁ Ἀδάμ θά βοηθοῦσε τήν Εὐα στό νά ἀνεβοῦν χέρι μέ χέρι τά σκαλοπάτια τῆς θεώσεως.¹⁷

Αὐτός εἶναι πάρα πολύ σπουδαῖος σκοπός, παιδιά, τό νά βροῦν τό νόημα τῆς ὑπάρξεώς τους, καί μέσα σ' αὐτή τήν κοινωνία τους νά ἀρχίσουν νά ἀνεβαίνουν τά σκαλοπάτια τῆς θεώσεως.

Κι ἐδῶ ὅμως ἔχουμε μία διαστροφή σήμερα. Βλέπετε, πολλές φορές, ἡ παρέα μας, πού εἶναι μία κοινωνία, κάποτε μᾶς καταστρέφει· μᾶς καταστρέφει καί μᾶς στέλνει στήν Κόλαση! Καί ἂν θέλετε, σέ μιά στενότερη κοινωνία, μέσα στόν γάμο, ἀντί ἡ γυναίκα νά βοηθήσει τόν ἄνδρα γιά τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, τόν στέλνει στήν Κόλαση! Καί ἀντίστροφα· ὁ ἄνδρας, ἀντί νά βοηθήσει τή σύζυγό του γιά τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, τήν σπρώχνει στήν Κόλαση! Ὅλα αὐτά, ὅπως βλέπετε, εἶναι διαστροφές.

Τρίτο σημεῖο. Ἡ Εὐα δημιουργήθηκε ἐν ὄψει τῆς πτώσεως.

Ὁ Θεός εἶναι παντογνώστης καί προγνώστης. Γιά τόν Θεό δέν ὑπάρχει χρόνος. Ἐκεῖνο πού μᾶς ἐμποδίζει νά γνωρίζουμε τί θά γίνει σέ λίγο εἶναι τό φαινόμενο τοῦ χρόνου. Ὅταν δέν ὑπάρχει ὁ χρόνος, τότε δέν ἐμποδιζόμαστε νά γνωρίζουμε τό κάθε τί. Γιά τόν Θεό

17. Ὅτι ἕνα πολύ ὠραῖο ποίημα τοῦ Βερίτη λέει: *Μαζί θά περπατήσουμε χέρι μέ χέρι, στό δρόμο τοῦτο πού στή θέωση θά μᾶς φέρει.* (Ἄπαντα Ποιήματα, ἐκδ. Δαμασκός, Ἀθήναι 1982, σ. 131).

δέν υπάρχει χρόνος· ἄρα λοιπόν ὁ Θεός γνωρίζει τό μέλλον. Μόνος ὁ Θεός γνωρίζει τό μέλλον. Λοιπόν, γνώριζε ὁ Θεός ὅτι οἱ πρωτόπλαστοι θά ἁμάρταναν, καί ἁμαρτάνοντας θά εἰσερχόταν ὁ θάνατος στή ζωή τῶν ἀνθρώπων, καί ἔτσι θά ματαιωνόταν ὅλο τό σχέδιο τῆς δημιουργίας.

Γι' αὐτό τώρα, παιδιά, ὁ Θεός δημιουργεῖ τόν ἄνδρα καί τή γυναῖκα, προπαρασκευαστικά τρόπον τινά, γιά νά φτάσουν στήν κοινωνία τοῦ γάμου. Ὅχι μόνο στήν ἀπλή κοινωνία, αὐτήν πού ἔχουν οἱ ἄνθρωποι μεταξύ τους, ἀλλά νά προχωρήσουν καί στήν κοινωνία τοῦ γάμου, καί μέσα ἐκεῖ νά ἀποκτήσουν παιδιά. Αὐτό σημαίνει ὅτι, πεθαίνοντας αὐτοί, θά ἄφηναν ἀπογόνους. Ἔτσι, ἡ δημιουργία, ὅλο αὐτό τό σύμπαν πού ὁ Θεός ἔκανε γιά τόν ἄνθρωπο, δέν θά ἦταν μία δημιουργία μάταιη· πού γιά μία στιγμή ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτάνει, πεθαίνει, καί ὅλα πηγαίνουν χαμένα.

Βλέπουμε ἐδῶ τήν σοφία τοῦ Θεοῦ!

Καί, τέλος, τέταρτη περίπτωση. Ὁ Θεός δημιουργεῖ τήν Εὔα, ὥστε αὐτοί οἱ δύο ἄνθρωποι, ὁ ἄνδρας καί ἡ γυναῖκα, νά ἀναπτύξουν τήν ἀγάπη καί τήν ἀλληλεξάρτηση, καί στήν εὐρύτερη κοινωνία, ἀλλά καί στόν γάμο μέσα.

Δηλαδή, γιά νά τό καταλάβετε, ἐάν ὁ Ἀδάμ ἔμενε μόνος του, καί ὁ Θεός ἀποφάσιζε νά κάνει καί ἄλλους ἀνθρώπους καί τούς δημιουργοῦσε ὅπως δημιούργησε τόν Ἀδάμ, πιθανότατα δέν θά ὑπῆρχε μία στενή σχέση ἀγάπης ἀνάμεσά τους. Τώρα ὅμως ὁ Θεός δημιουργεῖ τήν Εὔα (θά τό δοῦμε λίγο πιό κάτω, ὅτι τήν ἔβγαλε ἀπό τήν πλευρά τοῦ Ἀδάμ, ἀπό τό εἶναι του, ἀπό τήν οὐ-

σία του, καί αὐτό εἶναι πάρα πολύ σπουδαῖο) γιά νά υπάρξει ἡ ἀγάπη, ν' ἀναπτυχθεῖ αὐτή ἡ ἀγάπη.

Παιδιά, ξέρετε τί εἶναι ἐκεῖνο πού θά μπορούσε νά μᾶς κάνει νά ἔχουμε ἀγάπη, ὄχι μόνο μέσα στόν γάμο, ἀλλά καί μέσα σέ μιά εὐρύτερη κοινωνία; Εἶναι ἡ γνώση δύο πραγμάτων· ὅτι εἴμαστε ἐκ φύσεως ἀδελφοί, ὁμοούσιοι, ἀλλά καί ἐπί πλέον εἴμαστε ἀδελφοί, μέλη, πού ἀνήκουμε στό ἴδιο σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τήν Ἐκκλησία. Δυό φορές ἀδελφοί!

Τό πρῶτο, εἴμαστε ἐκ φύσεως ἀδελφοί, γιατί, κοιτάξετε, ὅ,τι ἔχω ἔχετε, καί ὅ,τι ἔχετε ἔχω. Δηλαδή ὅ,τι ἔχουμε, τά μέλη μας, τά πάντα, ὅ,τι ἔχει ἕνας ἄνθρωπος, τό ἔχει καί ὁ ἄλλος δίπλα. Καί ἔχουμε τήν ἴδια οὐσία· ὁ ἕνας κατάγεται ἀπό τόν ἄλλο. Τό ἀκούσατε αὐτό πού εἶπα; ὁ ἕνας κατάγεται ἀπό τόν ἄλλο! Εἶναι πάρα πολύ σπουδαῖο! Τό ἀνακαλύψατε αὐτό;

Σᾶς τό ἔχω πεῖ κι ἄλλη φορά πῶς ἂν κάποτε ἀνακαλύψει ὁ ἄνθρωπος ὅτι ὁ ἄλλος ἄνθρωπος εἶναι ὁμοούσιός του, θά κάνει τή μεγαλύτερη ἀνακάλυψη στή ζωή του! Καί αὐτή ἡ ἀνακάλυψη δέν ἔχει νά κάνει μέ τό νά τή διαβάσουμε κάπου ἢ νά τήν ἀκούσουμε, ὅπως σᾶς τή λέω ἐγώ τώρα. Θά λέγατε: αὐτή εἶναι ἡ σπουδαία ἀνακάλυψη;... Ναί, παιδιά, γιατί ἡ σπουδαιότητα τῆς ἀνακαλύψεως ἔγκειται στό νά τήν ἀνακαλύψεις βιωματικά, νά συγκλονισθεῖς, νά συγκινηθεῖς, καί νά πεῖς: *Γιά κοίταξε... καί ὁ διπλανός μου εἶναι ἄνθρωπος!...*

Αὐριο τό παιδάκι πού θά κρατᾶτε στά χέρια σας, τό παιδάκι σας, θά τό βλέπετε καί θά λέτε: *Τί εἶναι αὐτό;... Ἀπό ποῦ ἦρθε αὐτό τό παιδί;... Δικό μου εἶναι;...*

Τί θά πεῖ δικό μου;... Δηλαδή, ἦλθε ἀπό τήν οὐσία σου τό παιδάκι. Ἀπό τήν οὐσία σου! εἶναι ὁμοούσιό σου!... Θά συγκλονιστεῖτε καί θά μέ θυμηθεῖτε! Θά συγκλονιστεῖτε πραγματικά!

Αὐτή εἶναι ἡ φυσική μας διάσταση· εἵμαστε ἀδελφοί, ἔχουμε ὅλοι τήν ἴδια οὐσία, εἵμαστε ὁμοούσιοι· πολυπρόσωποι, ἀλλά ὁμοούσιοι.

Ἡ ἄλλη μας συγγένεια εἶναι ὅτι κοινωνοῦμε ὅλοι τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καί συνεπῶς ἀνήκουμε τώρα καί σέ ἓνα ἄλλο σῶμα, στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ ὅμως ξέρετε ἀπό ποῦ εἶναι; εἶναι ἀπό τή φύση τή δική μας πάλι, γιατί τό πῆρε ἀπό τήν Θεοτόκο, ἡ ὁποία εἶναι ἀπόγονος τοῦ Ἀδάμ. Ἀλλά αὐτό τώρα τό σῶμα, πού παίρνουμε στή θεία Εὐχαριστία, εἶναι τό ἐξαγιασμένο σῶμα, ἐνωμένο μέ τήν Θεότητα· εἶναι τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι ὁ νέος Ἀδάμ, θά λέγαμε ὁ προπρωτικός Ἀδάμ, ὁ ἀνακαινισμένος Ἀδάμ. Καί ἔτσι ἡ παλαιά μας φύση ἀνακαινίζεται μέ τήν καινούργια φύση τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι πολύ σπουδαῖο· ἀποτελεῖ μυστήριο πραγματικά· ἓνα βαθύ μυστήριο... μυστήριο ἀγάπης!

Ὡστε βλέπουμε ἐδῶ ὅτι ὑπάρχει κι ἓνας τέταρτος λόγος γιά τήν παρουσία τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου· ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἀγάπης, ἀλλά καί τῆς ἀλληλοεξαρτήσεως.

Ποιός ἄνθρωπος μπορεῖ ποτέ νά πεῖ *Ἐγώ μπορῶ νά ζῶ μόνος μου· εἶμαι αὐτάρκης· δέν ἔχω ἀνάγκη ἀπό κανέναν*; Ποιός μπορεῖ νά τό πεῖ αὐτό; Ὁ ἓνας ἐξαρτᾶται ἀπό τόν ἄλλο. Κι ὅταν ὁ ἓνας ἐξαρτᾶται ἀπό τόν ἄλλο, παιδιά, αὐτό εἶναι πολύ σημαντικό.

Ἄς δοῦμε τώρα πῶς δημιουργήθηκε ἡ γυναίκα.

«Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδὰμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά. καὶ πᾶν ὃ ἐὰν ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἀδὰμ ψυχὴν ζῶσαν, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ. καὶ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ ὀνόματα πᾶσι τοῖς κτήνεσι καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τοῦ ἀγροῦ· τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ.»¹⁸

Προκειμένου νά δημιουργήσει ὁ Θεός τή γυναῖκα, τήν Εὕα, καί νά καλύψει ἐκεῖνο τό «οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον», προβαίνει, παιδιά, σέ μία ψυχολογικότητα πράξη, μέθοδο. Παρακολουθηστε.

Ὁδηγεῖ τά ζῶα στὸν Ἀδὰμ, γιὰ νά τά ὀνοματίσει, νά τοὺς δώσει ὀνόματα· νά περάσουν ἀπὸ προστάτου, νά ἀντιληφθεῖ ὅτι αὐτά εἶναι ἀνά ζεύγη, νά ἀντιληφθεῖ ὅτι δέν βρῆκε τελικὰ κάτι πού νά τοῦ μοιάζει, ν' ἀρχίσει νά λυπᾶται, νά αἰσθάνεται μία μοναξιά, καὶ αἰσθανόμενος τή μοναξιά, τότε νά τοῦ προσφέρει ὁ Θεὸς τὸν σύντροφο, τήν Εὕα.

Γιὰ νά καταλάβετε πόσο ψυχολογημένο εἶναι αὐτό, σᾶς λέω τοῦτο. Πότε, παρακαλῶ, θά δεχθεῖ ὁ ἄλλος πρόθυμα ἓνα πιάτο φαί πού θά τοῦ τό δώσουμε; ὅταν δέν πεινάει ἢ ὅταν πεινάει; Πότε θά δεχθεῖ εὐχαρίστως ἓνα ποτήρι νερό; ὅταν δέν διψᾷ ἢ ὅταν διψᾷ;

Μέ ἄλλα λόγια, καταλαβαίνετε ὅτι ἔπρεπε νά δημιουργηθεῖ μία ἀνάγκη ψυχολογική μέσα στὸν Ἀδὰμ, ἡ ἀνάγκη τῆς συντροφικότητος. Καί αὕτη ἡ ἀνάγκη ἡ ψυχολογική δημιουργήθηκε μέ τό νά ἀντιληφθεῖ ὅτι τό καθένα ἀπὸ τά ζῶα ἦταν ἄρρεν ἢ θῆλυ, ἀρσενικό ἢ θη-

18. Γέν. 2, 19-20.

λυκό, καί ὅτι δέν ἔμοιαζαν τοῦ Ἀδάμ· κανένα! *Τί κρίμα!... Ὅλα ὥραϊα εἶναι· ἀλλά ἐγώ δέν ἔχω σύντροφο!* Δηλαδή δημιουργήθηκε μέσα του ἡ ἐπιθυμία, ὁ πόθος νά ἀποκτήσει σύντροφο.

Μέ αὐτόν τόν τρόπο, παιδιά, ὁ Θεός δημιούργησε στόν ἄνθρωπο αὐτό τό αἶσθημα τῆς ἐπιθυμίας. Πολύ σπουδαῖο, πολύ σοφό αὐτό! Βλέπετε πόσο ψυχολογημένα προχωρεῖ ὁ Θεός, πῶς προβαίνει τόσο σοφά!

Ἀλλά ὑπάρχει καί κάτι ἄλλο σ' αὐτήν τήν πράξη τοῦ Θεοῦ, κατὰ τήν ὁποία ὁδηγεῖ τά ζῶα στόν Ἀδάμ γιά νά τά ὀνοματίσει, καθώς μ' αὐτόν τόν τρόπο ἐξυπηρετεῖ ταυτόχρονα ὁ Θεός καί ἄλλους σκοπούς. Μέ τήν ἴδια μέθοδο ἐξυπηρετεῖ καί ἄλλους σκοπούς· ἡ τουλάχιστον, ἂν τό θέλετε, σκοπούς μελλοντικούς. Ποιούς; Τί; Τό κάνει γιά μᾶς, παιδιά· γιά νά μάθουμε σήμερα μερικά πράγματα. Ἀκοῦστε λοιπόν.

Τό ὅτι ὁ Ἀδάμ ἔδωσε ὀνόματα στά ζῶα σημαίνει ὅτι ὁ Ἀδάμ εἶχε ἑναρθρο λόγο, δηλαδή μιλοῦσε, ἀφοῦ μπορούσε νά λέει *ἐσύ θά λέγεσαι λιοντάρι καί λοιπά*. Ἔδωσε, λέει ἡ Γραφή, σέ ὅλα τά ζῶα ὀνόματα. *Ἐσένα θά σέ λένε λιοντάρι. Ἐσένα θά σέ λένε πρόβατο*. Αὐτό δείχνει ὅτι εἶχε ἑναρθρο λόγο, δηλαδή ὁμιλία, μπορούσε νά μιλάει.

Εἶναι γνωστό ὅτι μόνο ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἑναρθρο λόγο. Κανένα ἄλλο ζῶο δέν ἔχει ἑναρθρο λόγο. Ξέρете τί θά πεῖ ἑναρθρος. Λέμε: *Πηγαίνω στήν ἐκκλησία*. Δέν ἔχω μιὰ κραυγή ἑναρθη –τό ἀντίθετο δηλαδή–, ὅπως ἔχουν τά ζῶα, πού κραυγάζουν, ἀλλά σχηματίζω συλλαβές, ἀφοῦ ἔχω ἄρθρωση, καί σχηματίζω λέξεις. Ὡστε λοιπόν αὐτό δείχνει ὅτι ὁ Ἀδάμ εἶχε τήν ἱκανότητα νά μιλάει.

Ἄλλά θά μοῦ πεῖτε ὅτι καί ὁ παπαγάλος μιλάει. Ναί, ἀλλά ὁ παπαγάλος ἔχει ἑναρθρο λόγο; Ὁχι. Γιατί; Ἀπλῶς μιμεῖται ὅ,τι ἀκούει. Κάτι τοῦ λείπει. Ὅταν ὁ παπαγάλος λέει μιά φράση, καταλαβαίνει τίποτα ἀπό αὐτά πού λέει; Τίποτα δέν καταλαβαίνει· ἀπλῶς ἀκούει καί μιμεῖται. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ Ἀδάμ εἶχε τήν δυνατότητα τῆς λογικῆς.

Ὡστε λοιπόν ὑπῆρχε ἑναρθρος λόγος καί λογική στόν Ἀδάμ. Σπουδαῖα αὐτά!

Ἄλλά τώρα ἔρχομαι νά σᾶς ἐξηγήσω μία διαδικασία ἐπάνω σ' αὐτό, γιά νά σᾶς δώσω μία καλή εἰκόνα γιά ὅ,τι σᾶς λέω.

Εἶχε λοιπόν ὁ Ἀδάμ ἑναρθρο λόγο καί λογική. Ἀλλά ὁ ἑναρθρος λόγος προϋποθέτει τή λογική.

Θά μοῦ πεῖτε: *Εἶχε λογική ὁ Ἀδάμ;...*

Καί βέβαια εἶχε λογική! Ἀλλά, ἐάν εἶχε λογική ὁ Ἀδάμ, τότε δέν ἦταν ζῶο πού ἐξελίχθηκε! Νά τό σπουδαῖο! Ἄρα ὁ Ἀδάμ δέν ἦταν ζῶο πού ἐξελίχθηκε, διότι ἀπαρχῆς εἶχε λογική.

Ποῦ εἶναι οἱ θεωρίες πού ὑποστηρίζουν πῶς ὁ ἄνθρωπος ἦταν ζῶο καί ἐξελίχθηκε στή λογική του καί στόν ἑναρθρο λόγο του; Διότι λένε οἱ ἐξελικτικοί ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀρχικά εἶχε ἄναρθρο λόγο, δηλαδή ἔβγαζε κραυγές ὅπως τ' ἀγρίμια, τά θηρία! Ἀλλά ἄλλο πρᾶγμα τό νά μήν ξέρεи κανεῖς νά μιλήσει, καί ἄλλο πρᾶγμα νά μήν μπορεῖ νά μιλήσει.¹⁹

Ἄν, ἐπί παραδείγματι, ἀφήσουμε στό δάσος ἕνα παιδί καί μεγαλώσει μόνο του, δέν ξέρω μέ ποιόν τρό-

19. Βλ. *Ἡ Γένεσις, Τόμος Β', Μάθημα 20ό*, ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Κομνηνείου, Στόμιον Λαρίσης 2017, σ. 201 κ.έ.

πο, τό παιδί αὐτό ἀσφαλῶς ἔχει τή δυνατότητα ἑναρ-
θρου λόγου, δηλαδή μπορεῖ νά μιλήσει, ἀλλά δέν ἔχει
μάθει νά μιλάει –ἀπό ποῦ νά μάθει νά μιλάει; Ὅταν
αὐτό ἀκούει μόνο τά ζῶα νά φωνάζουν, τά μιμεῖται· γι'
αὐτό, ὅταν ἐμεῖς τό πλησιάσουμε, βγάζει ἄναρθρες
κραυγές. Ἄν ὅμως τό βάλουμε νά μάθει γράμματα, δη-
λαδή ἀρχίσουμε νά τοῦ μιᾶμε, θά μάθει νά μιλάει.
Δηλαδή τοῦ λείπει ἡ διδασκαλία· ὄχι ὅμως ἡ δυνατότη-
τα νά μιλήσει. Διότι ἑναρθρος λόγος καί λογική πηγαί-
νουν πάντοτε μαζί.²⁰

Ἀλλά προσέξτε καί κάτι ἄλλο. Τοῦ πηγε ὁ Θεός
τοῦ Ἀδάμ τά κατοικίδια ζῶα, τά πτηνά καί τά ἄγρια
ζῶα γιά νά τά ὀνοματίσει. Τό ὅτι ἀναφέρονται τά ζῶα
ταξινομημένα σέ αὐτές τίς τρεῖς κατηγορίες, παιδιά,
αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ Ἀδάμ εἶχε τήν ἱκανότητα νά διαι-
ρέσει καί νά ταξινομήσει!

Ἔτσι, εἶπε ὅτι αὐτά εἶναι τά κατοικίδια ζῶα, αὐτά
εἶναι τά πουλιά, τά πτηνά, καί αὐτά εἶναι τά ζῶα τοῦ
δάσους, δηλαδή τά ἄγρια ζῶα. Τό ἀκούσατε αὐτό; Νά
οἷς ξαναδιαβάσω τό κείμενο; «καὶ ἐκάλεσεν ὁ Ἀδὰμ
ὀνόματα πᾶσι τοῖς κτήνεσι καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ

20. Προφανῶς ἐδῶ ὁ π. Ἀθανάσιος ἔχει ὑπόψη του τά χαμένα
παιδιά (feral children), μιὰ ἐξαιρετικά σπάνια περίπτωση παιδιῶν
πού, ἂν καί ἀποσυνδέθηκαν ἀπό τούς γονεῖς τους σέ βρεφική ἡλι-
κία, κατάφεραν νά ἐπιβιώσουν στήν ἄγρια φύση, εἴτε ἀπό μόνα
τους εἴτε μέ τή βοήθεια ζώων. Κάποια ἀπ' αὐτά προσαρμόστηκαν
εὐκόλα ὅταν ἐπέστρεψαν σέ πολιτισμένο περιβάλλον, ἐνῶ κάποια
ἄλλα δύσκολα, ἀνάλογα μέ τήν ἡλικία τους. Πάντως ἡ ἐπίδραση
τῆς παντελοῦς ἀπουσίας ἀνθρώπινης ἐπαφῆς σέ ἕνα παιδί εἶναι
πολύ βαθειά, ἀφοῦ ἡ γλωσσική ἀνάπτυξή του εἶναι ἀποτέλεσμα
τόσο τῆς κληρονομικότητος ὅσο καί τοῦ περιβάλλοντος.

οὐρανοῦ καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τοῦ ἀγροῦ». Ἔκανε διακρίση λοιπόν. Ἀλλά τό νά κάνει διαίρεση καί ταξινόμηση, αὐτό εἶναι μία ικανότητα. Ὅταν ὅμως ἔχει αὐτήν τήν ικανότητα ὁ ἄνθρωπος νά κάνει διαίρεση καί ταξινόμηση, σημαίνει πῶς ἔχει καί τήν ικανότητα νά ὁρίζει τά ζῶα. Ἐχει λοιπόν τήν ικανότητα καί τοῦ ὁρισμοῦ.

Ἄν ἔχετε κάνει Λογική στό σχολεῖο σας, θά τά καταλάβετε πολύ καλά αὐτά πού σᾶς λέω. Ἄν ἔχει ὁ ἄνθρωπος τήν ικανότητα τοῦ ὁρισμοῦ, τότε ἔχει καί τήν ικανότητα νά συλλογίζεται. Ξέρετε τί εἶναι ὁ συλλογισμός; Εἶναι νά κάνει μιὰ σειρὰ ἀπό ἔννοιες, νά βάζει τή μία δίπλα στήν ἄλλη. Ἀλλά ἐάν ἔχει ὅμως τόν συλλογισμό, τότε ἔχει τήν κρίση καί τήν διάκριση καί τήν σύγκριση.

Μπορεῖ δηλαδή νά πεῖ: *Αὐτό τό πράγμα εἶναι τό Α· δέν εἶναι τό Β*. Ἄλλο τό Α καί ἄλλο τό Β. Ἄλλο τό ἄρνι καί ἄλλο ἢ γάτα· εἶναι δύο διαφορετικά. Ἐχει λοιπόν τή δυνατότητα αὐτό νά τό συλλογιστεῖ, ἔχει μιὰ κρίση. Ἐχοντας κρίση ὅμως, σημαίνει ὅτι ἔχει τήν ικανότητα νά δημιουργεῖ ἔννοιες, πού εἶναι ἡ ἀφετηρία τῶν κρίσεων.

Τί εἶναι ἡ ἔννοια; Αὐτήν τή στιγμή σᾶς λέω τή λέξη *λιοντάρι*. Ποῦ εἶναι τό *λιοντάρι*; Τό βλέπετε; Ὅχι· ἀλλά τό ἀναπαριστάνετε στή σκέψη σας. Μπορεῖ μιὰ γάτα νά πεῖ στήν ἄλλη γάτα ὁ *σκύλος*; Δέν μπορεῖ αὐτό νά τό πεῖ. Νά πεῖ στήν ἄλλη γάτα: *Ξέρεις, καημένη, μέ κυνήγησε χθές ἓνας σκύλος! Μήν πηγαίνεις σ' ἐκεῖνο τό σπίτι· ἔχει ἓναν σκύλαρο φοβερό!...* Μπορεῖ αὐτό νά τό πεῖ μιὰ γάτα; Ὅχι. Ἐγώ σᾶς λέω αὐτήν τή στιγμή *λιοντάρι*. Ποῦ εἶναι τό *λιοντάρι*; Ἡ λέξη *λιοντάρι* ἔχει μιὰ ἔννοια. Μέσα στόν νοῦ μου ὑπάρχει αὐτή ἡ ἔννοια,

ή όποία έκφράζεται μέ μία λέξη, μέ ένα όνομα.²¹

Άν λοιπόν έχω τήν ικανότητα νά δίνω όνομα, σημαίνει πώς έχω τήν ικανότητα νά δημιουργώ έννοιες. Καί μέ καταλαβαίνετε πολύ καλά τόσην ώρα, ένω δέν έχουμε μπροστά μας γάτες, σκύλους καί λιοντάρια!

Άλλά όταν μπορώ νά φτιάχνω έννοιες μέσα μου, σημαίνει αυτές είναι άποτέλεσμα τών τεσσάρων κατά Άριστοτέλη λογικών κατηγορημάτων.

Ποιές είναι αυτές οί τέσσερις άρχές του Άριστοτέλους, πάνω στίς όποιες στηρίζεται ή λογική; Είναι ή άρχή τής ταυτότητος,²² ή άρχή τής αντιφάσεως,²³ ή άρχή τής του τρίτου, ή του μέσου άποκλείσεως,²⁴ καί ή

21. Έννοια είναι τό σύνολο τών κύριων γνωρισμάτων ενός πλήθους όμοειδών αντικειμένων, συγκεκριμένων ή άφηρημένων, καθώς καί ή μόνιμη καί όρισμένη παράσταση πού σχηματίζεται στόν νοΰ μας άπό αυτά. Αυτό στή Γλωσσολογία όρίζεται ως *σημαΐνον* καί *σημαινόμενο*. Μία λέξη είναι ένα σημείο πού σημαίνει κάτι, είναι ένα *σημαΐνον*, ένω αυτό τό κάτι είναι τό *σημαινόμενο*. Έτσι ή λέξη γάτα είναι τό *σημαΐνον*, ένω ή έννοια τής γάτας, ή μία συγκεκριμένη γάτα πού έχω μπροστά μου, είναι τό *σημαινόμενο*. Τό *σημαΐνον* δηλαδή είναι μία λέξη, ή γενικότερα μία λεκτική περιγραφή, ένω τό *σημαινόμενο* είναι μία έννοια ή ένα αντικείμενο.

22. Κάθε έννοια νοεΐται ίση ή ή αυτή πρός έαυτήν, ή πρός τό σύνολο τών γνωρισμάτων της, όπου καί έκφράζεται ως *A είναι A*, καί *A είναι (α+β+γ)*. Π.χ.: *ό Άνθρωπος είναι Άνθρωπος*, καί *ό Άνθρωπος είναι ζωό λογικό*.

23. Κάθε έννοια δέν είναι δυνατόν νά νοεΐται ως αντίθετη πρός τόν έαυτό της, αλλά ούτε καί έχει αντιφατικά γνωρίσματα, ή όποια καί διατυπώνεται ως *A είναι όχι A*, ή *A είναι όχι (α+β+γ)*. Π.χ.: *ό Άνθρωπος είναι όχι Άνθρωπος*, ή *μή Άνθρωπος*, ή *ό Άνθρωπος είναι όχι ζωό λογικό*.

24. Δύο έννοιες αντιφατικά αντικείμενες πού λέγονται γιά τό ίδιο αντικείμενο δέν μπορεί νά είναι καί οί δύο ψευδείς, αλλά ούτε καί νοοΰνται ως τέτοιες· αλλά άν ή μία είναι άληθής, τότε ή άλλη

ἀρχή τοῦ ἀποχρῶντος λόγου.²⁵ Δέν σᾶς τά ἐξηγῶ πιά πολύ γιατί πέρασε ἡ ὥρα.

Τό συμπέρασμα ξέρετε ποιά εἶναι, παιδιά; ὅτι ἀπ' αὐτήν τή μικρή περικοπή, πού μοιάζει ὅτι δέν εἶναι καί τόσο σημαντική, βγάζουμε ἕνα πολύ σπουδαῖο πόρισμα: ὅτι δηλαδή ὁ Ἀδάμ, ἀπό τήν ἀρχή πού δημιουργήθηκε, ἦταν λογικός καί δέν εἶναι προῖόν ἐξελίξεως!

Αὐτό εἶναι πελώριο! Εἶναι ἡ καλύτερη ἀπάντηση πού μπορεῖ νά δοθεῖ σ' ἐκείνους πού ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, ἢ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἦταν ζῶο. Αὐτό εἶναι ὕβρις ἐναντίον τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους! Εἶναι ὕβρις καί ἐναντίον καί τοῦ Θεοῦ, γιατί ὁ Θεός ἔκανε τόν ἄνθρωπο νά εἶναι λογικός!

Ἐάν ρωτήσετε πάλι, παιδιά, πῶς ὁδηγήθηκαν τά ζῶα στόν Ἀδάμ, εἶναι ἀστεῖο καί νά τό λέμε. Λέει ὁ ἱερός Χρυσόστομος: «περὶ Θεοῦ ὁμιλεῖς, καί τὸ πῶς λέγεις;»²⁶. Ἐδῶ λέμε ὅτι ὁ Θεός ἔκανε τά πάντα, κι ἐμεῖς ρωτᾶμε πῶς ἔφθασαν τά ζῶα μέχρι τόν Ἀδάμ;...

Ἔτσι ἀκριβῶς κάποτε ὁδηγήθηκαν τά ζῶα στόν Νῶε γιά νά τά βάλει μέσα στήν κιβωτό. Διότι ἐκεῖνος

εἶναι ὑποχρεωτικά ψευδής χωρίς ἄλλο περιθώριο. Αὐτή ἡ ἀρχή διατυπώνεται ὡς ἐξῆς: Α, ἢ εἶναι, ἢ δέν εἶναι Β. Π.χ.: τὸ διαστημόπλοιο Χ ἢ εἶναι ἢ δέν εἶναι ἐπανδρωμένο.

25. Καμμία ἔννοια δέν ἔχει κῆρος, ἂν δέν ἔχει λόγο πού νά πείθει γιά τήν ἀλήθεια της, δηλαδή λόγο ἀποχρῶντα. Γενικά στή φύση ὑπάρχει ἕνας εἰρμός καί μία ἐξάρτηση τῶν ὄντων καί τῶν ὁποίων γινομένων. Κάθε προηγούμενο αὐτῶν στή σειρά εἶναι τὸ αἶτιο, ἐνῶ τὸ ἐπόμενο τὸ ἀποτέλεσμα, δηλαδή τὸ αἰτιατόν ἐκείνου, ἰσχύοντας ἔτσι ἡ ἀρχή οὐδέν γίνεται ἄνευ αἰτίας. Αὐτή ἡ αἰτία χαρακτηρίζεται οὐσιώδης ἢ πραγματικός λόγος.

26. Βλ. Ἀρχιμ. Ἰωήλ Γιαννακοπούλου, *Ἡ Γένεσις*, ἔκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 53.

πού εἶπε στόν Νῶε νά βάλει τά ζῶα στήν κιβωτό (πού νά πήγαινε νά μαζέψει τά ζῶα ὁ Νῶε... πέστε μου, ποῦ νά πήγαινε νά τά μαζέψει!...) ὁ ἴδιος ἔφερε τά ζῶα μπροστά στήν κιβωτό, καί ὁ Νῶε τά ὁδήγησε μέσα στήν κιβωτό. Εἶναι πάρα πολύ ἀπλό. Ὁ Θεός εἶναι ἐκεῖνος πού τά ὁδηγεῖ ἔτσι.

Θά λέγαμε τελικά ὅτι, παρὰ ταῦτα, ὕστερα ἀπὸ ὅλη αὐτὴν τὴ σπουδαιότατη γνωστικὴ καὶ ψυχολογικὴ διαδικασία πού σᾶς εἶπα, βοηθός ὅμοιος μέ τόν Ἀδάμ δέν βρέθηκε. Γνωστικὴ διαδικασία, καθὼς ἀποδεικνύεται πὼς ὁ Ἀδάμ ἦταν λογικός, ἀλλὰ καὶ ψυχολογικὴ διαδικασία, καθὼς ὁδηγεῖ ὁ Θεός τόν Ἀδάμ νά καταλάβει ὅτι εἶναι μόνος του, καί ὅτι δέν ἔχει παρέα, δέν ἔχει συντροφιά, δέν ἔχει κοινωνία.

Ἔτσι, μόλις ἀντελήφθη ὁ Ἀδάμ ὅτι εἶναι μόνος, τότε προβαίνει ὁ Θεός στό νά δημιουργήσῃ τὴν Εὗα.

Ἀλλὰ τὴ μεγάλη στιγμή πού δημιουργεῖται ἡ Εὗα, παιδιά, θά τὴ δοῦμε τὴν ἐρχόμενη Κυριακή.

Κυριακή, 11 Δεκεμβρίου 1983